

Programma zondag 20 december 2020

Hoornder kerk
Den Hoorn (Texel)

Aanvangstijden 14.30 en 19.00 uur

ADAM Kwartet

Bestaande uit
Margot Kolodziej, eerste viool
Hannelore de Vuyst, tweede viool
Liselot Blomaard, altviool
Renée Timmer, cello

Joseph Haydn Strijkkwartet in f kl. t., opus 20, nr. 5 Hob. III:35
(1732 - 1809) *I Allegro moderato*
 II Minuetto
 III Adagio
 IV Finale: Fuga a due Soggetti

Pēteris Vasks Strijkkwartet nr. 4
(1946 -) *I Elegy*
 II Toccata I
 III Choral

Pavel Fischer Strijkkwartet no. 1 "Morava"
(1965-) *V Allegro*

Met dank aan: Gemeente Texel, Texelfonds.

Toelichting programma zondag 20 december 2020 Hoornder kerk Den Hoorn (Texel)

Zou Joseph Haydn hebben kunnen voorzien dat hij met zijn strijkkwartetten op. 20 een genretraditie in gang zette die tot op de dag van vandaag springlevend is? Voor de ‘vader van het strijkkwartet’ kwam de samenstelling van twee violen, een altviool en een cello voort uit de dagelijkse praktijk, maar door de beknoptheid en veelzijdigheid van de samenstelling groeide het strijkkwartet uit tot een meesterproef voor elke componist. En al die componisten gaan nog altijd te rade bij de wijze waarop Joseph Haydn zijn strijkkwartetten vormgaf. Zijn manier van stemverdeling, motiefontwikkeling, het neerzetten van sonoriteit was ook voor Pēteris Vasks en Pavel Fischer een inspiratie. Hun strijkkwartetten laten horen dat de kracht van het genre nog lang niet uitgeput is.

Dat Joseph Haydn al vanaf zijn jongste componistendagen strijkkwartetten schreef is niet zo gek. Voor vele (hof)orkesten was het gebruikelijk om regelmatig in kleine enkelvoudige bezetting te spelen, vandaar dat Haydn zijn eerste kwartetten ook wel symfonieën of divertimenti noemde. Dat Haydn beschouwd wordt als de ‘vader van het strijkkwartet’ heeft niet zozeer te maken met het feit dat hij er bijna zeventig schreef (Boccherini kwam immers tot bijna honderd) maar alles met het feit dat hij de vorm wel degelijk verzelfstandigde en los maakte van het symfonieorkest. Die omslag ligt bij de zes kwartetten opus 20 die hij in 1772 schreef en die in 1774 voor het eerst gepubliceerd werden. Hoewel Haydn ook deze kwartetten nog divertimenti noemde - de eerste keer dat hij de naam strijkkwartet gebruikte was bij de tien jaar later verschenen kwartetten op. 33 - vormen ze het scharnierpunt in de verzelfstandiging en populariteit van het genre. Ze zijn emotioneler geladen dan de voorgangers, bevatten een grote mate van verzelfstandiging van de verschillende stemmen en bereiken qua vorm een abstractie die ver af staat van de galante hofmuziek waar ook Haydn mee begon. Wat de emotie betreft is het vijfde kwartet in de reeks, het **Strijkkwartet in f op. 20 nr. 5**, misschien wel het meest opvallende kwartet. Meteen in het eerste deel neemt de viool het voortouw met een dramatisch golvende melodie die naadloos overgaat in een volgende frase. De luisteraar krijgt geen rust en wordt in het eerste deel van begin tot eind meegesleept. Ook het menuet heeft niets meer van de luchtige hofdans. De sfeer is somber en de structuur is allesbehalve om op te dansen. Na het lyrische langzame deel, een meeslepende Siciliana met de eerste viool in een hoofdrol, valt de meerstemmigheid van het laatste deel des te meer op: een fuga over twee thema's met een enorme dramatische lading. Haydn maakte op van het strijkkwartet door de combinatie van emotionele geladenheid en structurele innovatie een serieus genre dat op grote schaal navolging vond en dat tot op de dag van vandaag door elke zichzelf respecterende componist wel een keer bedreven wordt.

Ook de Letse componist Pēteris Vasks omarmde het strijkkwartet al vroeg als een uitdrukkingmiddel dat bij zijn taal en stijl past. Sinds 1977 schreef hij vijf strijkkwartetten. Atmosferische stukken zijn het waarin elementen van de eeuwenoude Letse volksmuziek samenvallen met modernere uitdrukkingmiddelen en waarin de natuur een belangrijke constante is. Niet in de zin van een ‘landschapportret’, maar in een dynamische relatie met de mens. Wat dat aangaat is Vasks zeer begaan met menselijke waarden en de hedendaagse afkaveling daarvan. Ook in zijn **Vierde strijkkwartet**, dat hij in 1999 schreef voor het Kronos Quartet, spelen deze zaken een rol. ‘Als ik aan het hedendaagse leven denk, is het onmogelijk om niet te beseffen dat we balanceren aan de rand van het einde der tijden’, schreef hij bij wijze van toelichting. ‘Het is angstaanjagend dichtbij. Maar heeft het zin om een stuk te componeren dat weerspiegelt dat we slechts één stap verwijderd zijn van uitsterven? Naar mijn mening zoekt elke eerlijke componist naar een uitweg uit de crises van zijn tijd. Op weg naar bevestiging, naar geloof. Hij laat zien hoe de mensheid deze passie voor

zelfvernietiging kan overwinnen die van tijd tot tijd oplaait in een kolom van zwarte rook. En als ik deze uitweg kan vinden, een reden voor hoop, de omtrek van een perspectief kan bieden, dan bied ik het bij deze aan als mijn model.’

Van de oorspronkelijke vijf delen klinken vandaag de eerste drie die de luisteraar doen reizen van de verstilde wanhoop van Elegy via een frenetieke Toccata naar een intens Chorale dat nog vol chromatiek hint naar de stille vrede en rust waarmee het kwartet uiteindelijk afsluit.

Ook Pavel Fischer refereert aan de volksmuziek in zijn werk. In het geval van deze Tsjechische docent, componist en violist is het vooral de volksmuziek uit de Tsjechische regio Moravië, al gebruikt hij ook graag elementen uit de Schotse volksmuziek, de Balkantraditie en de muziek van de Roma. Dat Fischer ooit aan een strijkkwartet zou beginnen stond al van meet af aan vast. Als medeoprichter en van 1989 tot 2007 primarius van het roemruchte Škampa Quartet is hij als geen ander thuis in de wereld van de strijkkwartetten. Hij heeft er inmiddels drie achter zijn naam staan. Het **Eerste strijkkwartet ‘Morava’** ontstond in 2008 na een opdracht van Carnegie Hall in New York. Het is zoals de titel doet vermoeden een muzikaal portret van Moravië zonder te vervallen in programmamuziek of een eenvoudig arrangement van volksmuziekthema’s. Fischer transformeert de Moravische folklore tot een meeslepende partituur waarbij hij de volksmuziekinspiratie geheel naar eigen hand zet. Vandaag is het afsluitende Allegro uit dit eerste strijkkwartet niet alleen een werk dat staat als deel voor het geheel, maar ook een enerverend manifest dat alles in zich heeft wat het strijkkwartet tot een immer aantrekkelijk genre maakt.

Paul Janssen

Het **ADAM Kwartet** is een Nederlands strijkkwartet dat bestaat uit afgestudeerde musici van het Conservatorium van Amsterdam. Sinds februari 2020 maken zij deel uit van de Nederlandse Strijkkwartet Academie waar zij worden begeleid door gerenommeerde internationale kwartetten. Het ADAM Kwartet gaf concerten op de bekende Strijkkwartet Biënnale en in grote zalen zoals de Nationale Opera en het Muziekgebouw aan ‘t IJ. Ook ontvingen zij masterclasses van o.a. Dimitri Ferschtman, Marc Danel en Pavel Fischer. Met een frisse blik zoekt het kwartet naar manieren om haar eigen licht te laten schijnen op het genre en daarbij trouw te blijven aan de essentie van deze muziekvorm.